

GEHEIM

13 augustus 1969.

Handwritten notes:
19/8
JM
JB
↑

Land: Afrika.

Onderwerp: Het pauselijk bezoek aan Afrika.

Referenties:

Datum van waarneming: Tweede helft juli 1969.

Bron: Betrouwbare bron, die als afrikanist in vakkringen grote bekendheid geniet.

Opmerkingen: Dit bericht is uitsluitend bestemd voor gebruik ten departemente.

Bijlagen:

Mede Verzonden aan: de Minister van Buitenlandse Zaken.

Zijner Excellentie
de Minister-President
Plein 1813, nr. 4
's-Gravenhage.

GEHEIM

13 augustus 1969.

Het Pauselijk bezoek aan Afrika.I. Kerkelijke aspecten.

Wanneer men afgaat op hetgeen de wereldpers heeft geschreven, stond het bezoek van Paus Paulus aan Afrika hoofdzakelijk in het teken van het échec zijner bemiddelingspogingen in het Nigeriaanse conflict. Toch is dit niet juist, al mag men niet over het hoofd zien, dat het Vaticaan dit in de eerste plaats aan zichzelf te wijten heeft door in de publiciteit vóór het bezoek zo'n grote nadruk te leggen op het verlangen van de paus de vrede in Nigeria hersteld te zien.

De eigenlijke zin en betekenis van het pauselijk bezoek moet echter elders worden gezocht. Die betekenis is uitermate gecompliceerd en de evaluatie hangt af vanuit welke hoek men dit afrikaanse bezoek benadert. Er is in de eerste plaats het onderscheid tussen wat het bezoek heeft betekend voor Afrika en wat het beoogde in europees verband. In Kampala viel het op, dat over het algemeen de zwarte priesters, de afrikanen dus, zeer optimistisch reageerden, terwijl de blanken, in hoofdzaak europeanen, pessimistisch waren.

In dit verband kan het volgende worden opgemerkt. Grosso modo kan men vaststellen, dat de kerk in Afrika conservatief is. Dit is begrijpelijk en onvermijdelijk. De kerk is naar Afrika gekomen, toen zij nog een monolithische mening bezat. Van de crisis, of crises, zoals die in en na de beide concilies tot eruptie zijn gekomen, was nog geen sprake. Het werk in Afrika betekende een strijdende confrontatie met de oude afrikaanse traditionele geloofs- en cultuurwereld. In deze confrontatie streedt het nieuwe met het oude - de kerk representeerde alles wat nieuw was - en tot vandaag is in Afrika in veel hogere mate dan men gemeenlijk wel beseft modern zijn identiek met christelijk zijn al biedt tegenwoordig ook het marxisme een toegangsmogelijkheid tot modernisering.

Er bestaat een groot verschil tussen de confrontatie, waarin de kerk zich in Europa bevindt en die van Afrika. Als typisch voorbeeld kan men de celibaatskwestie stellen. Zeer omstreden in Europa, vormt het celibaat in Afrika, waar de kerk geconfronteerd is met de polygamie, een conditio sine qua non. Zelfs los van de polygamie is in Afrika de verhouding tot de erotiek zo anders dan in Europa en zo zeer vervlochten met letterlijk alle elementen van het dagelijks leven, dat, wanneer men de tribale tradities met al haar vrijheden en taboes wil vervangen door moderne

GEHEIM

GEHEIM

discipline, morele zowel als arbeidsdiscipline enz., het celibaat voor de priester DE preconditionie par excellence is: in Afrika is de kerk zich er ten diepste van bewust, dat zij bij loslating van het celibaat op slag iedere overtuigingskracht zou verliezen.

In Kampala werd duidelijk, dat de paus bij zijn bezoek als het ware conservatieve ruggesteun voor zijn positie in de huidige Europese crisis binnen de kerk was komen zoeken. In Europese ogen moge het celibaat betrekkelijk laat in de kerk zijn ingevoerd, het moge gezien en ervaren worden als niet intrinsiek deel uitmakend van christelijk geloof of priesterschap, in Afrika is dat wezenlijk anders. In Afrika kan de missionaire kerk niet zonder het celibaat; zij zou haar missionaire mogelijkheden verliezen en daarmee zichzelf als kerk opgeven.

Het lijkt vreemd om in een politiek rapport op deze ecclesiastieke problemen in te gaan. Zij moeten echter ten minste aangestipt worden, al was het alleen maar doordat in directe samenhang met de Europese discussies over het celibaat, in Afrika een hernieuwd doordenken plaats vindt in de kerk over de houding, die men moet aannemen ten aanzien van de polygamie. Men komt tot het inzicht, dat die polygamie niet zo slecht was. De kerk is in de tot dusver aangenomen houding met de onverbiddelijke eis der monogamie vaak al te eenzijdig geweest en heeft daardoor menigmaal gezondigd; wanneer men een alreeds in polygamie levend man de doop weigert, wanneer hij niet al zijn "bijwijven" verstoot, moet men niet verwonderd zijn, wanneer de man zegt: "en waar, pater, blijft in die houding de liefde?" Een ander voorbeeld wanneer in Rwanda een man sterft en hij laat aan zijn vrouw en kinderen een voldoende aantal koeien na om hun bestaan te verzekeren, wie moet dan die koeien melken? In Rwanda heerst namelijk het oude, zeer strenge, gebruik dat vrouwen niet mogen melken. Trouwt nu, volgens gebruik, de broer van de gestorvene de weduwe van zijn broer, dan is alles in orde; de familieverbanden worden gehandhaafd en het gezin is existentieel verzekerd, ook al was die broer reeds normaal getrouwd. Wordt dit verboden, dan is het vaderloze gezin of wel tot honger veroordeeld of wel de weduwe moet op korte termijn een andere man trouwen. Nog een voorbeeld: In Afrika bestaat het veelverbreide gebruik der borstvoeding voor het kind tot ongeveer twee jaar na de geboorte. In die periode mag geen sexueel verkeer plaats vinden. De man is tot askese - of tot prostitutie - veroordeeld, wanneer hij geen tweede of derde vrouw mag trouwen. Men kan concluderen dat de in discussie gestelde problematiek van het celibaat in Afrika een discussie heeft doen ontstaan, niet zozeer over het celibaat als wel over alle mogelijke andere problemen van erotiek en huwelijk, inclusief de polygamie.

GEHEIM

GEHEIM

Onmiddellijk in verband daarmee moet genoemd worden, dat deze reis van de paus met grote duidelijkheid en nadruk als het ware de spirituele dekolonisatie gesteld heeft, of, als men liever wil de verklaring van de afrikaanse maturiteit. De paus heeft gezegd: "Van nu af aan bent u missionarissen in uw eigen wereld, u staat op eigen benen en werkt onder uw eigen mensen". Dit is een feit van bijzonder grote betekenis. Een van de vele afrikaanse bisschoppen zei het zo: "Tot dusverre hebben wij als houding gehad: wat kan de kerk voor ons, voor Afrika doen? Van nu af aan zullen wij ons de vraag moeten stellen: Wat kan Afrika doen voor de kerk?" Daarmee is de positie van de kerk in Afrika essentieel gewijzigd. Zij voelt zich, creatief, in wereldverband geplaatst, in plaats van een van buiten af in paganistisch Afrika binnendringende kerk te zijn.

Ter aanduiding van de brede perspectieven, waarin dit afrikaanse bezoek van de paus gezien moet worden, moge verder gewezen worden op de verhouding van de katholieke kerk tot de Islam en tot de protestantse kerk. Tussen Anglicanen en katholieken is in Oeganda in de negentiende eeuw een strijd gevoerd, die men in enkele gevallen als oorlog kan beschrijven. De geschiedenis van Zuidsoedan bewijst hoe fel diezelfde strijd met de islam is geweest - en in zekere zin nog is. De paus nu bezocht beide gemeenten en sprak verzoenende woorden, wijzende op de gemeenschappelijke taak. Hier is uiteraard niets anders gedaan dan doortrekking van de lijnen, die bij de concilies al naar voren gebracht zijn: verzoening van de katholieke, de protestantse en de islamitische geloofswerelden. Het pauselijk bezoek gaf aan deze nieuwe kerkpolitiek een extra nadruk.

II. Politieke aspecten.

- a. Het heeft geen verrassing of zelfs ook maar verwondering gewekt, dat in de Biafra-zaak niet meer kon worden bereikt. Men moet echter niet over het hoofd zien, dat de bijzonder zware nadruk, die de Vaticaanse publiciteit aan de noodzakelijkheid van vrede in Nigeria heeft gegeven - ook al kon aan de morele druk geen factische machtspolitieke effectiviteit verleend worden - toch in breder verband gezien een wedesluiting zou kunnen bevorderen. Moreel bestond er een pluspunt voor Biafra.
- b. Op een ander terrein echter was het pauselijk bezoek politiek van bijzonder grote betekenis. In de redevoeringen, die de paus heeft uitgesproken werd één ding duidelijk: de volstrekte identiteit van de opvattingen, waarvan de paus blijk gaf en die, welke NYERERE in zijn vele redevoeringen en verklaringen sinds jaar en dag over zijn afrikaanse socialisme heeft gepu-

GEHEIM

GEHEIM

bliceerd. Het woord parallelisme zou te zwak zijn. Men kan zich de vraag stellen: Wie heeft hier eigenlijk de gedachten van wie gevormd? Was het het Vaticaan, de katholieke kerk en de katholieke leer, die NYERERE tot de Arusha-declaratie hebben gebracht en vandaar tot de meer uitgewerkte opvattingen daarna? Of heeft de paus ter voorbereiding van zijn afrikaanse reis de redevoeringen van NYERERE niet alleen gelezen, maar door en door bestudeerd en als gevolg daarvan de politieke opvattingen over afrikaans socialisme goedgekeurd en zelfs overgenomen? Vele passages in de pauselijke redevoeringen konden letterlijk overgeschreven zijn uit redevoeringen van NYERERE!

Wanneer van triomf sprake is, dan was het pauselijk bezoek aan Kampala een triomf voor de gedachtenwereld van NYERERE: deze is hierbij als het ware geconsacreerd en heeft de zegen van de kerk gekregen. NYERERE heeft in eigen land nog niet velen in voldoende diepgang overtuigd. Thans echter heeft hij door het pauselijk optreden de gehele katholieke autoriteit achter zich.

NYERERE zelf gaf in een vertrouwelijk gesprek duidelijk te kennen, hoezeer hij zich daarvan bewust is. Na één van de duidelijkste redevoeringen van de Paus straalde NYERERE van voldoening en merkte op: "Tell the people about this, it is time the world also understands".

GEHEIM